

In dit nummer:

- * *ACTIVITEITENKALENDER*
- * *VOORWOORD*
- * *GESCHIEDENIS VAN HET WESTERKWARTIER (2)*
- * *WAT EEN GIDS L(EI/IJ)DEN KAN*
- * *MARIAKERKE, HONDERD JAAR EENZAAMHEID (2)*
- * *JAMES ENSOR, OOSTENDE EN DE BELLE EPOQUE*

Gidsenblad

LANGE NELLE

OOSTENDE

Driemaandelijks blad van de afdeling OOSTENDE
van de WESTVLAAMSE GIDSENKRING vzw
Afgiftekantoor OOSTENDE 1
Verantwoordelijke uitgever en redactie
Dirk Beirens, Floralaan 7, 8400 Oostende

IN DIT NUMMER:

Inhoud:

24	ACTIVITEITENKALENDER	REDACTIE
26	VOORWOORD	MARC LOY
27	GESCHIEDENIS VAN HET WESTERKWARTIER (2)	LIEVE TERNIER
40	WAT EEN GIDS L(EI/IJ)DEN KAN...	HEIDE KNÖBL
41	MARIAKERKE, HONDERD JAAR EENZAAMHEID (2)	MARCEL LEEUWERCK DIRK BEIRENS (sam.)
45	JAMES ENSOR, OOSTENDE EN DE BELLE EPOQUE	

Verantwoordelijke uitgever en redactie:

Dirk Beirens, Floralaan 7, 8400 Oostende

De medewerkers zijn verantwoordelijk voor de door hen getekende bijdragen
(overname mag, mits bronvermelding)

Vormgeving:

Herman Moerman, Parijsstraat 11/6, 8400 Oostende

Secretariaat:

Patricia Veris, Nachtegalenlaan 50, 8400 Oostende

Voorzitter:

Marc Loy, Batterijstraat 70, 8450 Bredene

Dispatching:

(059) 80 73 81 (Fax en telefoon)

Rekeningnummer:

068-2075070-73

Lidmaatschapsbijdrage 1999 = 500 BEF

Activiteitenkalender

Redactie

WANDELING

100 JAAR MARIAKERKE

Zaterdag 29 mei 1999 om 14.30 uur verzamelen geblazen op het Mariakerkeplein, aan de Nieuwpoortsesteenweg tegenover de Aartshertogstraat.

De heer Marcel LEEUWERCK gaat voor in een wandeling doorheen het 'jarige' Mariakerke. Twee uur later eindigt de activiteit aan het Duinenkerkje.

Leden: gratis - niet-leden 50 BEF

*

KREKENFIETSELING

(afgelast als 't stortvloedt!)

Vrijdag 25 juni 1999 om 19 uur aan het St.-Annakerkje in Stene-Dorp verzamelen.

Marcel BRAET begeleidt ons al voor de elfde keer op deze krekensklassieker. Gedurende ruim twee uur gidst hij ons door het geklasseerde krekengebied, op de Groene 62 en langs de 'Keignaert' in Zandvoorde.

Let wel: eigen, perfect werkende (lichten!) fiets meebrengen!

Leden: gratis - niet-leden: 50 BEF

*

BEZOEK AAN DE TENTOONSTELLING MET GROF GESCHUT

Zondag 25 juli 1999 om 10 u. rondleiding in de tentoonstelling in de Venetiaanse Gaanderijen.

De tentoonstelling brengt een overzicht van de vestingbouw langs de Noordzee: de geschiedenis van de vestingsteden, de forten, de kustverdedigingswerken e.d. van Boulogne-sur-mer (F) tot Den Helder (NL).

Oostende wordt als centrale vesting in beeld gebracht naast o.a. Boulogne-sur-mer, Calais, Duinkerken, Nieuwpoort, Damme, Sluis, Vere, Retranchement, Vlissingen en Den Helder. De diverse historische evoluties vanaf de Middeleeuwen tot de Tweede Wereldoorlog worden belicht aan de hand van gevarieerd en origineel tentoonstellingsmateriaal zoals tekeningen, gravuren, schilderijen, wapentuig,

Wilt u zeker weten

of een activiteit al dan niet doorgaat,

contacteer secretaris Patricia Veris:

tel. (059) 80 62 39 - fax (059) 80 12 54

reconstructies en maquettes.

Boulogne-sur-mer is een schitterend voorbeeld van een middeleeuwse vestingstad, Oostende van een 16de-eeuwse bastionale vesting en Den Helder van het Franse polygonale systeem. In Oostende zelf zijn daarbij nog restanten aanwezig van verschillende perioden en vestingsystemen zoals het Fort Napoleon (polygonaal fort) en de Atlantikwall (Domein Raversijde, verdedigingswerken Tweede Wereldoorlog). Ook het "Beleg van Oostende" (1601-1604) zal een belangrijk onderdeel van de tentoonstelling uitmaken.

Leden: 50 BEF - niet-leden 150 BEF.

Telefonisch inschrijven bij secretaris Patricia Veris (059) 80 62 39 en ter plaatse betalen.

*

ENSOR

Zaterdag 29 augustus 1999 om 10 uur in de ontvangstruimte van het Oostendse Museum voor Schone Kunsten verzamelen.

Onder leiding van een gids brengt u een bezoek aan de tweede tentoonstelling van het Oostendse Ensorjaar: **De volledige Ensor-verzameling van het museum!**

Leden: 100 BEF - niet-leden: 200 BEF.

Telefonisch inschrijven bij secretaris Patricia Veris 059/80 62 39 en ter plaatse betalen.

*

VAN ENSOR TOT PRINS. KAREL- WANDELING

Zaterdag 4 september 1999 vanaf 14.30 uur begeleidt gids René Vandercruyssen de geïnteresseerden voor de wandeling die start aan de OLV-ter-Duinenkerk in de Mariakerkse Dorpsstraat.

Na een kort bezoek aan de kerk en het graf van James Ensor wandelt hij met zijn gevolg door de duinen van Mariakerke waar aandacht besteed wordt aan wat groeit, bloeit en leeft in deze bijzondere biotoop.

Op het strand van Raversijde, waar eens onze voorouders leefden, speurt hij met u langs de vloedlijn, leert hij wat bij over zeewieren en schelpdieren terwijl iedereen kan genieten van de bruisende branding. Via de Duinenweg en het park van het Domein Raversijde belandt de groep in cafetarium Walrave.

Leden: gratis - niet-leden: 50 BEF

Aandacht! Wie ertegen opziet om de terugweg te voet af te leggen, kan met anderen afspreken om enkele wagens bij 'Walrave' te parkeren en carpool - end naar de startplaats te komen!

*

BEZOEK CAPUCIJNENKERK

Zaterdag 25 september 1999 vanaf 15 uur bezoekt u (uitgebreid) onder leiding van gids Jean Pottier het weinig bekende en gekende kerkje in het stadscentrum.

Wegens de oktoberkermis verschuift de oktoberactiviteit 'bezoek Capucijnenkerk' dus naar september.

Leden: gratis - niet-leden: 50 BEF

*

MARITIEME ARCHEOLOGIE

Donderdag 18 november 1999 om 20 uur in zaal 'Den Anklap', Leffingestraat 85, Oostende, houdt de heer Tomas Termote een voordracht, geïllustreerd met dia's, over zijn passie 'maritieme archeologie'.

Leden: gratis - niet-leden: 50 BEF

Tomas Termote studeerde in 1993 af aan het OLVO, richting Latijn-moderne talen. Interesses, hobby's, verzamelwoede, maatschappelijke omstandigheden en familiale achtergrond bepalen veelal studie- en jobkeuze. Ook hij ontsnapte niet aan die invloed.

Als 12-jarige ging zijn aandacht naar alles 'wat uit de grond kwam', van aardewerkfragmenten en munten tot beenderen, kanonskogels en glaswerk.

Vader Dirk wakkerde hierbij zijn onderzoek-ijver in sterke mate aan, door geregeld met hem naar scherven en wrakhout te zoeken op het Oostendse strand.

Zo begon Tomas zijn carrière als strandjutter.

De interesse groeide tijdens zijn collegejaren en elk vrij moment wijdde hij aan opzoekings- en terreinwerk op de locatie van het voormalige Isabellafort. Dit bestond uit de resten van een Spaans fort en dateert van het Beleg van Oostende (1601-1604).

In het kader van de lessen exploratie leidde hij in juni 1991 met de leraren D. Verstraete en D. Strubbe en klas 1La een 'expeditie' naar deze site. Het gebied was vooraf in kleine perceeltjes afgebakend. Het werd een memorabele namiddag met als buit: kanonskogels, aardewerkfragmenten en knopen. Ondertussen is het gebied volledig verkaveld en voor villabouw vrijgegeven. Een droevig lot dat vele historische sites in Vlaanderen ondergaan.

Zijn studiekeuze lag vast: hij wilde tot elke prijs archeoloog worden, een droom die hij ook verwezenlijkte in juni 1997. Na vier jaar studie in de Archeologie haalde hij aan de KUL het licentiaatsdiploma met onderscheiding.

Zijn thesis had als onderwerp: "De studie van vijftien vergane onderzeeboten". Uit de keuze van dit onderwerp alleen al bleek dat zijn interesseveld zich naar het domein onder de zeespiegel verplaatst had.

Elke zomer doet hij aan wrakonderzoek voor de Belgische kust samen met zijn vader en een beperkte groep geïnteresseerde amateurduikers. Zijn eerste publicaties, "De duikboot tijdens de Eerste Wereldoorlog" en "Duiken naar 60 wrakken voor de Belgische kust" werden vooral in de duikwereld gunstig onthaald.

In december 1998 verscheen het boek "De vergeten vloot. De krijgsmarine aan de Belgische kust" bij uitgeverij 'De krijger'. Het is een eerste publicatie in een reeks van vijf die vooral krijgsgeschiedenissen op zee voor de Belgische kust verhalen.

*

MEEGEDEELD

De 'werkgroep Mariakerke' nodigt geïnteresseerden uit op haar 'Mariakerkewandeling' onder leiding van N. SLAMBROUCK en M. LEEUWERCK.

Deelname is gratis en de activiteit wordt twee maal herhaald om iedereen de kans te geven mee te wandelen:

- Zaterdag 26 juni om 14.30 uur

- Zondag 18 juli 1999 om 14.30 uur (in vorig blad verkeerde info!)

- Dinsdag 10 augustus 1999 om 14.30 uur

* Start: Mariakerkeplein, aan de Nieuwpoortsesteenweg tegenover de Aartshertogstraat. Daar is voldoende parkeergelegenheid!

* Einde: Duinenkerkje

* Duur: ongeveer twee uur

Voorwoord

Marc Loy

Aan het strand van Oostende

James Ensor zette ze magistraal spottend te kijk in zijn 'Baden van Oostende' (1890). En meer recent beschreef Eric de Kuyper in 'Aan zee' het zomerlange familiale bivakkeren in en om de strandcabine.

Ze waren er toen, ze zijn er nu: stadsgenoten, dagjesmensen, toeristen, buitenlanders en asielzoekers. Twee, drie zomerse maanden lang vluchten ellenlange files naar die windgevoelige, tussen eb en vloed gewiege, verschroeide strook waar fauna noch flora gedijen, maar de homo solarius welig vegeteert.

Het zomerse strand genereert dan ook een eigen kosmos. Op het strand is iedereen, jong of oud, rijk of arm, Brusselaar, Waal of Hollander op zijn universeelst, op zijn kinderlijkst ook. De mens - de een wat bloter, de ander wat roder - is er meer dan in andere sociale connecties elkaars gelijke. Hier vallen de meeste maatschappelijke maskers.

Deze 60 km korte, zandige zoom van ons land, waar België zich schaamteloos een maritieme natie waant, weert van nature de meeste statussymbolen en stugge sociale verhoudingen: de bankdirecteur bouwt er met zijn kroost even enthousiast een zandkasteel als de fabrieksarbeider, de prégepensioneerde stopt evenveel energie in het vliegeren als de jonge werkloze en oma laat zich gewillig door de kleinkinderen 'inkuilen'. Je treft ze in de grootste dichtheid per vierkante meter en in de meest bonte verscheidenheid: de zonneklopper naast de vloedgolfdweiler, de sportieveling naast de missing link, de bay- naast de weightwatcher. Alleen raakt ook hier de Belg zijn territoriumdrift niet kwijt. Hij past (ik schreef bijna hij plast) met kleurrijke windschermen, parasols, handdoeken, rieten matjes, zandwallen, frigoboxen, emmertjes, schepjes en zeeffjes zijn erf-voor-één-dag af. De meest honkvasten resideren sedentair een zomer lang - 't mag regenen 't mag waaaien - oncomfortabel gezellig in en voor de eigen strandcabine. Anderen verkiezen de kwalijke status van kateiefretter op een golfbreker en wie nog later arriveert, emigreert wegens geen plaats naar het hard zand tot aan de volgende vloed.

Trends, gewoontes, modes en ook de etiquette evolueren in zandig België heel wat trager dan aan de meer ruime kant van duin en dijk. Decennia lang al worden forten gebouwd, papierbloemen handmade gefabriceerd en met schelpengeld verhandeld. Maar met het krimpen van de badpakken ruilden we de diabolo en jokari, de pedalo en ventende negers, de ezeltjes en strandspelen voor jetski's en kites, verdwaalpalen en surfplanken, beachvolley en strandanimatie.

Toch verschijnt de natuurgids er pas als de boeiendste aller fauna zijn biotoop verlaten heeft. En ook de stadsgids komt niet verder dan de dijk. Meer zeewaarts is de grens tussen privacy en openbaar leven 's zomers nu eenmaal te korreldun.

Geschiedenis van het Westerkwartier (2)

Lieve Ternier

(vervolg van vorig nummer)

2.7 Het Westerkwartier tijdens de Eerste Wereldoorlog

Door de oorlog viel de bouwdynamiek in de wijk stil. De H. Hartkerk stond er torenloos en ongebruikt bij. Het parochiaal leven bloeide en de schoolgebouwen in de Steenbakkersstraat werden verder als noodkerk gebruikt.

Van de besliste onteigening en afbraak van de sloppenwijk kwam niets terecht.

Duitse troepen werden in Oostende geïnstalleerd, maar het Westerkwartier had hiermee weinig te maken. Een aantal bewoners vluchtte o.a. naar Engeland bv. de huiseigenaar D. Kimpe inde hierdoor de hele oorlog geen huurgeld in de Arbeidersstraat.

De zware Duitse artilleriebatterij "Tirpiz" (of de batterij van Hamiltons), opgesteld voorbij de Elisabethlaan, was een gevaar voor het Westerkwartier. De batterij lokte bombardementen en beschietingen uit, waardoor schade in de omgeving werd aangericht en slachtoffers vielen.

2.8 Woningbouw in het Westerkwartier in het Interbellum

2.8.1 Toestand ten oosten van de Stuiverstraat

In 1919 werd de Conventiewet van 1912 herzien en hierin werden weer de sanering van het Westerkwartier en de voltooiing van de H. Hartkerk opgenomen. Ondertussen werden de kosten om de kerk af te werken geraamd op het dubbele.

De afwerking van de H. Hartkerk werd na de oorlog niet vlot hernomen. Liberale en socialis-

tische raadsleden vonden kerkenbouw geen prioriteit. Maar omdat de school in de Steenbakkersstraat een wettelijk verplichte vierde graad moest uitbouwen en de klaslokalen niet langer als noodkerk ter beschikking kon stellen, werden de werken toch hernomen in 1922. De H. Hartparochie was ondertussen aangegroeid tot 10.000 gelovigen. De H. Hartkerk werd voorlopig ingezegend in 1924 en in gebruik genomen. De definitieve inzegening gebeurde in 1928.

In 1937 werden de kreek overwelfd en de krotten in de Hanegang en Arbeidersstraat afgebroken, maar het duurde nog tot na 1944 voor de buurt volledig was gesaneerd.

Op het H. Hartplein en de H. Hartlaan werden door gerenommeerde architecten enkele mooie huizen gebouwd (-plein: Marcel Van Coillie, nrs 11 en 25; N. Van De Walle nr. 8; -laan: Louis van Groefschepe SEO-gebouw; Joseph Verbanck nr. 14)

2.8.2 Woningnood leidde tot het oprichten van de bouwmaatschappij "Oostendse Haard"

Binnen West-Vlaanderen was de stad Oostende al sinds de jaren 1880 er het slechtst aan toe wat betreft aantal inwoners per woning. In de krant "L'Echo d'Ostende" kwamen frequent artikels over de belabberde toestand in Oostende en de nood aan arbeiderswoningen. Hierbij werd gesteld dat voor vissers een klein appartement in de stad nabij de haven het beste zou zijn, maar industriearbeiders konden best wonen in een huis met een tuin, ietwat buiten de stad, maar met goede tramverbindingen. Industriearbeiders hadden immers veel vrije tijd die ze nuttig konden besteden aan groententeelt.

Door de invoering van het algemeen stemrecht kregen de arbeiders politiek gewicht en in 1919 werd de "Nationale Maatschappij voor Goedkope Woningen en Woonvertrekken" opgericht. Deze zou centraal toezicht houden

Raoux 1922-1930 <<<<

Situering van de sociale woonprojecten in het Westerkwartier

Hendrikx en C. 1925-1929 ○○○○
○○○○○

Daniels 1937 // // // // //
// // // // //

Daniels 1948 + + + + +
+ + + + +

Daniels 1956 v v v v v
v v v v v

Meyer 1956 ● ● ● ● ●
● ● ● ● ●

Felix 1956 * * * * *
* * * * *

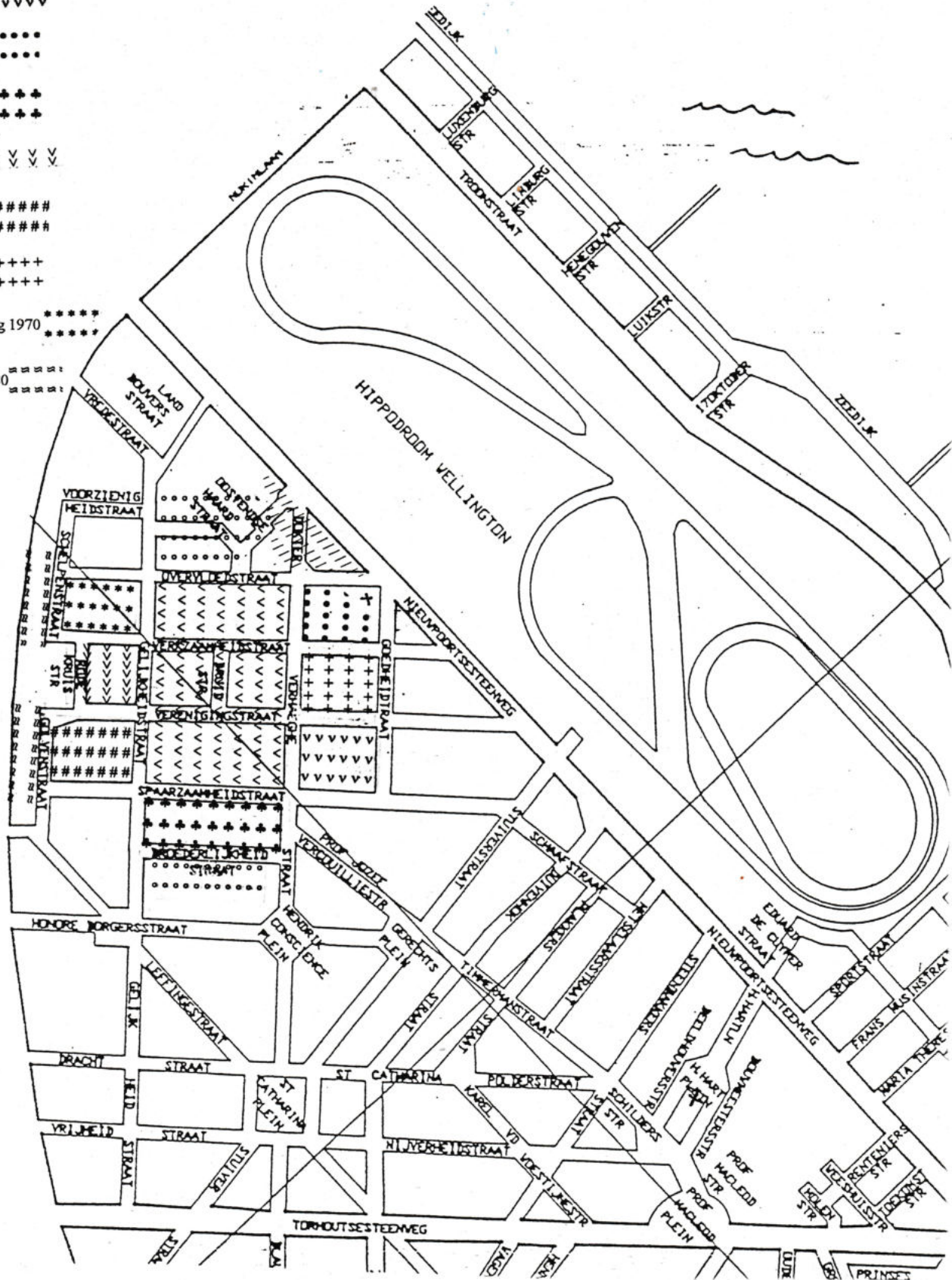
Meyer 1959 ∨ ∨ ∨ ∨ ∨

Tanghe 1961 # # # # #
#

Daniels 1961 + + + + +
+ + + + +

Groep Planning 1970 * * * * *
* * * * *

Duchateau 1980 ~ ~ ~ ~ ~
~ ~ ~ ~ ~

op lokale bouwmaatschappijen en verhelpen aan de woningnood. Binnen de N.M.G.W.W. was men voorstander van tuinwijken met arbeiderswoningen met een nieuwe eigen esthetiek. Dus geen verkleinde kopie van de vooroorlogse burgerwoning. Deze woningen waren voorzien voor huur en verkoop. Na enkele jaren drong de N.M.G.W.W. aan op verkoop en zelfs voorverkoop van alle woningen om sneller geld beschikbaar te hebben voor nieuwe projecten.

In Oostende was na de oorlog een tekort aan een 1.300 woningen. Een aanvraag van het stadsbestuur bij het Koning Albertfonds om barakken op te richten werd afgewezen omdat Oostende niet in de frontstreek lag. Dan besliste de gemeenteraad om in Oostende een bouwmaatschappij op te richten. In 1921 werd de maatschappij "Oostendse Haard" gesticht. De eerste bouwblokken zouden op de Vuurtorenwijk komen, maar wegens heel wat technische problemen met de grond, werden die in het Westerkwartier gebouwd. Grote voordelen van het Westerkwartier waren toen: nabijheid van het stadscentrum, gemakkelijke aansluiting op het gas-, elektriciteits-, waterleidings- en rioleringsnet en onbeduidende nivelleringswerken.

2.8.3 Bouw van de eerste sociale woningen: de "Blok"

De "Oostendse Haard" kocht gronden in het Westerkwartier van privé-eigenaars. Het was niet nodig om tot gedwongen onteigeningen over te gaan. Een eerste partij werd gekocht tegen 5,62 fr/m², een tweede tegen 9,60 fr/m². Al bij al vonden de Oostendenaars dat de geplande huizen in het Westerkwartier relatief toch nog ver van het stadscentrum zouden liggen en daarom werd de buurt "Siberië" gedoopt.

De "Oostendse Haard" schreef een wedstrijd uit voor een groep van 198 volkswoningen. Ze moesten aangenaam, aantrekkelijk, net en gerieflijk zijn. Ze moesten aangesloten zijn op het net voor water, gas, elektriciteit en riolering. Ook het gezondheidsaspect werd benadrukt: de

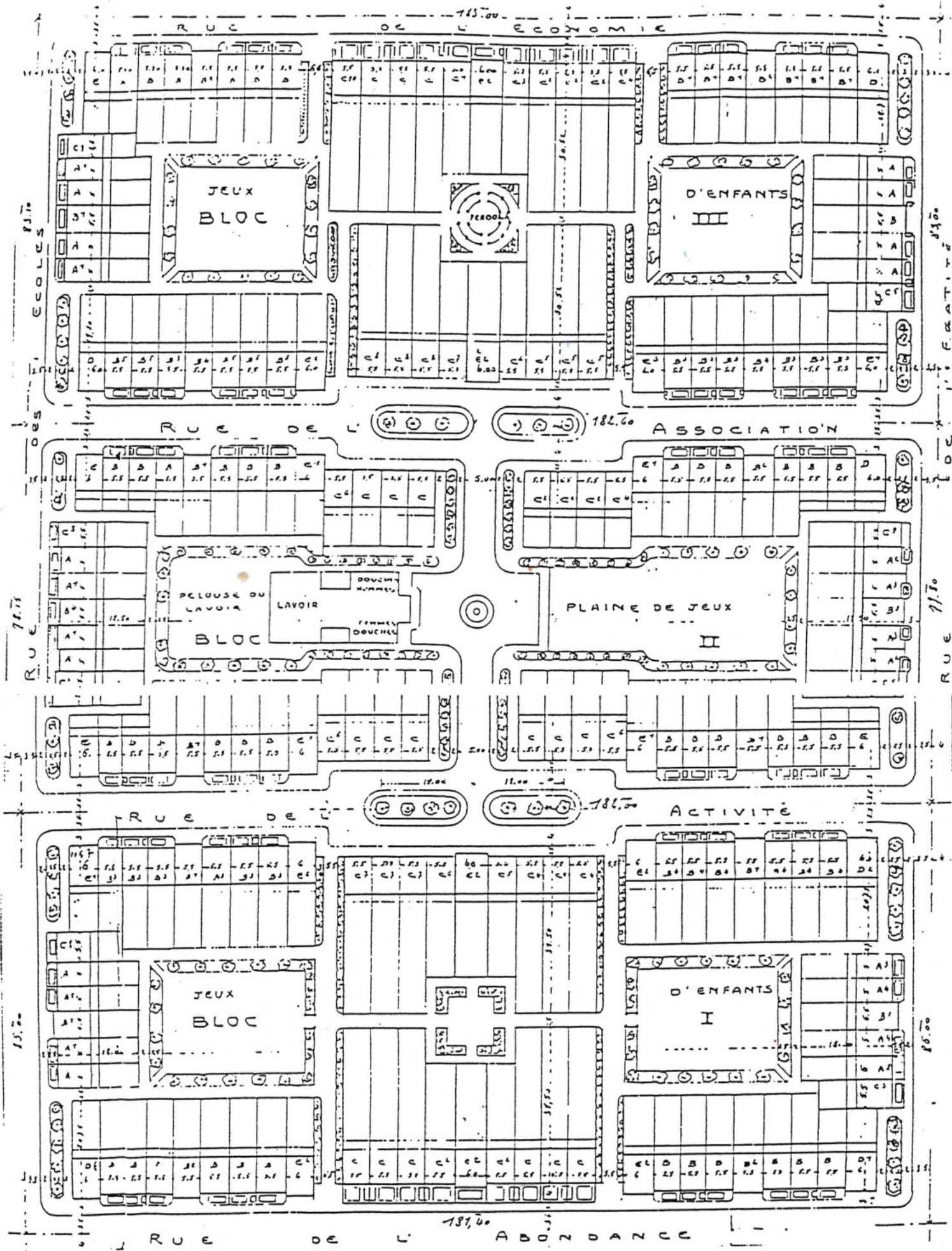
zonne-inval, ruime achterplaatsen en aanpalende tuintjes. De straten moesten breed en afwisselend zijn, met bomen en bloemperken.

2.8.3.1 Het project van A. Raoux

Het project van Achille Raoux werd bekroond. De bouw van de 3 blokken met 198 huizen liep van 1922 tot 1930. Het zijn de blokken begrensd door de Scholenstraat (nu Dr. Verhaeghestraat), Gelijkheidstraat, Overvloedstraat en Spaarzaamheidstraat. De inplanting van de woningen gebeurde volgens de theorieën van de Hygiënisten: om het probleem van hoekwoningen met te kleine tuin in een blokbouw op te lossen, koos A. Raoux voor het doortrekken van de woningenrij aan de langse zijde tot de hoek en bracht hij de woningen in de dwarse zijde in tussen de tuinen van die van de langse zijde. De binnenterreinen werden grotendeels ingenomen door individuele tuinen, het resterend deel was opgevat als gemeenschappelijke groenruimte waar kinderen konden spelen. Hij voorzag op het binnenterrein ook douches voor heren en dames, een wasplaats en bleekweide, maar die werden niet uitgevoerd. Hij betrok het binnenterrein bij de straat door het toegankelijk te maken langs toegangspoortjes, die alle een verschillende vorm hadden.

A. Raoux ontwierp geen rechte, aaneengesloten rij van identieke woningen, maar groepeerde de woningen in bepaalde types die van elkaar verschillen qua venstertype of gevelornament. Hij laste op regelmatige afstand een puntgevel in tussen de zadeldaken en liet groepen woningen t.o.v. elkaar verspringen.

Er waren 5 woningtypes: woningen met 2, 3 of 4 slaapkamers, hoekwoningen met winkel en 3 slaapkamers en hoekwoningen met 4 slaapkamers. Elke woning had daarbij een spreekkamer of pronkkamer, een keuken met schotelhuis en op het koertje een kolenhok en WC (cfr. "naar de koer gaan"). In de Verenigings- en Werkzaamheidstraat voorzag hij een middenberm met bomen. Op elke hoek van de 3 blokken in de Dr. Verhaeghestraat voorzag hij een winkeltje.

inpiantingspian project A. Raoux

2.8.3.2 *De projecten van Hendrickx en Collassin*

Ten westen van Raoux' project kwam een tweede groep sociale woningen, weer het resultaat van een wedstrijd. De ontwerpen "Y mieux vivre" van Hendrickx en Collassin en "Pax" van Michel et Jaquet werden in verschillende fasen uitgevoerd.

A. Eerste fase van Hendrickx en Collassin

Vanaf 1925 werd gestart op een grillig stuk bouwgrond aan de Oostendse Haardstraat, Dr. Verhaeghestraat, Overvloedstraat en Gelijkheidstraat. De huizen werden, waar mogelijk, volgens het principe van de Hygiënisten gebouwd. Per groep sprongen de buitenste huizen ietwat naar voor. Ze hadden ook een dakkapel. Elke woning had een eigen tuin, via een weg bereikbaar van op de straat (belangrijk voor het stallen van fietsen). Er waren geen gemeenschappelijke binnenruimtes meer voorzien, want die werden in de blokken van A. Raoux amper gebruikt. Er werden twee driewoonsten voorzien (versiering boven deur: boot en vis).

B. Tweede fase van Hendrickx en Collassin

De 3 zijden van de bouwblok Overvloedstraat-Oostendse Haardstraat-Gelijkheidstraat werden bebouwd naar het ontwerp van Michel et Jaquet en werden gerealiseerd door Hendrickx en Collassin. Hun ontwerp had grote gelijkenis met dat van A. Raoux: ze brachten afwisseling in het straatbeeld door enkele woningen naar voor te trekken en er puntgevels aan te geven. Ook hier weer geen binnenplein, wel wegels die leiden naar de achterkanten van de privétuinen.

C. Derde fase van Hendrickx en Collassin: Broederlijkheidstraat

In 1928 (J. Dreesen geeft 1926) startte de "Oostendse Haard" in de Broederlijkheidstraat met nog eens 7 volkswoningen, ontworpen door Hendrickx en Collassin. De woningen hadden veel succes: voor die zeven woningen stonden al 90 kandidaten op de lijst, nog voor de bouw begon.

Voordien (in 1924) werden al 6 woningen gebouwd (nrs 34 tot 40 en 56-58) op grond van de "Foyer du Mutilé" te Brussel. Het waren giften van Canadese maatschappijen en privé-personen ten voordele van oorlogsverminkten.

D. Vierde fase van Hendrickx en Collassin

Ook werd in 1929 de westzijde van de Oostendse Haardstraat bebouwd met op de hoek een meergezinswoning en ervoor een driehoekig pleintje.

2.8.3.3 *Principe van de Hygiënisten*

In de woonblokken tussen de Gelijkheidstraat en de Goedheidstraat pasten alle architecten dit principe toe. Er werden geen hoekhuizen gebouwd: de huizenrij aan de noordkant en de zuidkant werden doorgetrokken tot (bijna) op de hoek, de huizenrij aan de westkant en de oostkant was korter en liep niet door tot op de hoek. Hierdoor kreeg elk tuintje in elk geval voor een gedeelte zon. Hiervoor waren de tuinen van de huizenrij aan de westkant van de blok soms dieper.

2.8.3.4 *Wonen in de "Blok"*

Hiermee was in het Westerkwartier in 1930 een gezonde, betaalbare woonst gerealiseerd voor 318 gezinnen. De "Blok" voorzag enkel in woningen en een paar buurtwinkels. Voor alle andere functies waren de bewoners aangewezen op de handelszaken op de oude structuurassen. In de "Blok" waren cafés verboden.

Naargelang de bouwwerken vorderden werden vanaf 1923 de huizen in gebruik genomen. Om een huis in "De Blok" te mogen betrekken moest het gezin tenminste 3 kinderen hebben.

Omdat er altijd meer kandidaten dan huizen waren, was politieke voorspraak van doorslaggevend belang: vooral een "rode kaart", soms ook een duwtje van de deken of de proost van de Volksbond of een gemeenteraadslid. In deze woningen woonden vooral lagere personeelsleden van de staats- en stadsdiensten, de tram-maatschappij enz. De Blok stond bekend als een socialistische vesting, doorgaans weinig kerkelijk. De socialistische partij en haar sociale organisaties waren actief in de buurt. Louis

Major, ooit algemeen secretaris van de A.B.V.V. en later minister, woonde met zijn gezin een tijd in de Oostendse Haardstraat. Straatverharding kwam er pas omstreeks 1930. De straatstenen waren gemaakt uit een mengsel van beton en as afkomstig van de toenmalige huisvuilverbrandingsinstallatie aan de Conterdamkaai (ook "strontfabriek" genoemd).

De elektriciteitsvoorziening gebeurde met een teller waarin stukken van 25 ct. moesten worden gestopt om een bepaalde tijd over stroom te beschikken. Een teller kon slechts 20 geldstukken bevatten en moest dan door een beambte geleidigd en weer verzegeld worden. De zekeringen (ook: stadsplombs) waren soms gemeenschappelijk voor 2 woningen, wat soms betwisting en ruzie meebracht.

In het eerste project werden ruime binnenpleinen voorzien die de buurt een aangenaam en spacieur karakter geven. Het al of niet voorzien van een binnenplein hing meestal samen met de maatschappijvisie van de architect: A. Raoux legde sterk het accent op gemeenschappelijke ontmoetingsruimten. Maar die werden en worden niet hiervoor gebruikt. (zie verbodsbordjes).

De "Blok" had altijd een links-politieke strekking (andere partijen konden er nooit een mandaat halen) en het binnenplein werd soms gebruikt voor openluchtbijeenkomsten en toespraken van de socialisten en communisten (na bevrijding in 1944, zondagmorgen, Bruidstraat), wat het de bijnaam "Bolsjevistenplein" opleverde.

2.8.4 Het eerste project van A. Daniels

In 1937 bouwde de "Oostendse Haard" een woonwijk langs de Nieuwpoortsesteenweg ter hoogte van de Goedheidstraat en Overvloedstraat. Twee pleintjes langs de Nieuwpoortsesteenweg tegenover het kerkhof benutte architect A. Daniels: het ene als een publieke voortuin en het andere bouwde hij uit als toegangspoort van de bestaande sociale woonwijken van Hendrickx en Collassin.

Het straatbeeld van deze woningen is opvallend: ze hebben een okergele bakstenen sokkel

tot aan de eerste verdieping en erboven grijze pleister. Aan het straatpleintje komt de dakrand een verdieping lager dan aan de achterkant van het huis. Zadeldaken worden ook hier weer afgewisseld met af en toe een puntdak. De indeling van de huizen blijft klassiek: op de benedenverdieping een pronkkamer, keuken met schotelhuis en op het koertje een wasplaats, kolenhof en WC. Op de bovenverdieping 3 slaapkamers en een zolder. Elke woning heeft een vrij ruime tuin, ook weer via een binnenwegel te bereiken. Ook hier voorzag de architect geen binnenplein.

2.8.5 Bouw Sinte-Godelievekerk

Kerkelijk behoorde de buurt van de "Oostendse Haard" tot de parochie Mariakerke, maar de kerk van Mariakerke was ver. Praktizerende gelovigen gingen eerder naar de H.Hartkerk en stuurden hun kinderen naar de katholieke scholen in de Sinte-Catharinapolderstraat en de Steenbakkersstraat. In 1933 besliste de kerkelijke overheid dat de wijk "Oostendse Haard" met haar bijna 2.000 inwoners een aparte parochie moest worden. Ze kreeg evenwel het statuut van een kapelanij, afhankelijk van de parochie Mariakerke. Na jarenlange administratieve problemen, stijgende kosten en vereenvoudigde plannen (o.a. schrappen toren) kwam de bouwtoelating voor de Sinte-Godelievekerk er in 1939. Toen in mei 1940 hier de oorlog uitbrak, viel de bouw stil en lag de bouwwerf verlaten. Volgens Jan Dreesen werden op de koer van menig huis in de "Blok" omstreeks 1940 kolenbakken gebouwd met bakstenen van die bouwwerf. Omdat het gebouw door de Duitsers niet in beslag zou genomen worden als paardenstallen, werd de onvoltooide kerk in september 1940 zonder plechtigheid ingewijd en in oktober in gebruik genomen.

2.9 Het Westerkwartier tijdens de Tweede Wereldoorlog

De oorlog van 1940-45 was een zware tijd voor Oostende. Al in mei 1940 werd door de Duitse bommenwerpers een groot deel van de stad in puin en as gelegd, terwijl de talrijke vestingswerken en de duikbootbasis die de bezetter

later bouwde, een groot aantal bombardementen en beschietingen met zeegeschut van de geallieerden onvermijdelijk maakte.

Tijdens de Achttiendaagse Veldtocht werd het centrum van Oostende zwaar geteisterd. Het Westerkwartier ontsnapte aan de enorme vernieling. Nogal wat inwoners van de wijk, vooral uit visserij- en zeevaartmiddens, maar ook personeel uit sommige overheidsdiensten, vluchtten, al of op bevel, naar Engeland. Anderen vluchtten met fietsen, karren of te voet richting Frankrijk. Op 27 mei 1940 werd de Consciencesschool door vliegtuigen bestookt en vielen er heel wat slachtoffers, omdat er toen een paar honderd jonge mannen ingekwartierd waren, in het vooruitzicht van inlijving bij het leger. Ook in de omgeving was er schade en waren er gewonden en een dode (Elisabethlaan, Nieuwpoortsesteenweg, Landbouwersstraat). Veel indruk maakte ook het groot bombardement op de H.Hartkerk op 29 april 1942 (wellicht oorzaak huidige lichte scheefstand kolommen en torens).

De bezetting doorkomen was voor de vele grote gezinnen van het Westerkwartier heel zwaar. Alle vrije stukjes grond werden beplant met groente en aardappelen.

Veel grote, minderbegoede gezinnen werden geholpen door de organisatie "Winterhulp", die brandstof en levensmiddelen uitdeelde. Bedeling in het Westerkwartier gebeurde in de Leffingestraat in de poort van de verhuisfirma "L. Tanghe en Zonen" en op de school in de Steenbakkerstraat.

Om de bevolking te beschermen werden openbare schuilplaatsen gebouwd in de binnenpleinen van de "Oostendse Haard", aan het kruispunt van de Leffingestraat en H. Borgerstraat, rechts van de ingang van het kerkhof, in de kelders van de scholen (V.T.I., H. Hart en Jozefienen) en van de H. Hartkerk.

Het Westerkwartier kreeg, in vergelijking met andere stadsdelen, weinig bombardementen.

Toch vielen er enkele doden en werden huizen vernield of beschadigd. De wijk had ook weinig last van bezettende Duitsers: er waren geen troepen ingekwartierd, enkel in de

Consciencesschool was een afdeling van de "Reichsarbeitsdienst" gelegerd.

De bevrijding van Oostende gebeurde op 8 september 1944 door een voorhoede van de Canadese "12th Manitoba Dragoons". Via Gistel, Konterdam en stadscentrum, zakten ze af richting Mariakerke. De volgende dagen werden grote tentenkampen opgeslagen door de Canadese troepen, vanaf de zuidkant van de Gelijkheidstraat tot over de Elisabethlaan.

2.10 Woningbouw in het Westerkwartier na de Tweede Wereldoorlog tot 1970

Het Westerkwartier, dat van grote vernielingen was gespaard tijdens de oorlog, had nog veel onbebouwde grond. Die zou geleidelijk bijna volledig door nieuwbouw worden ingenomen.

2.10.1 Evolutie ten westen van de Stuiverstraat

2.10.1.1 Moederhuis Wante

Met het legaat dat Clemence Wante nog voor de oorlog aan de stad Oostende naliet, werd het "Moederhuis Wante" gebouwd (1947-49), erg in trek bij de gegoede en niet-klerikale klassen van Oostende. In 1954 stichte Dr. Bricard er een school voor kinderverzorgsters (later door de staat overgenomen: nu Vesaliusinstituut in Leffingestraat). De kraamkliniek werd uitgebreid tot een algemeen ziekenhuis.

2.10.1.2 Sociale woningen: tweede project van A. Daniels

Tot ongenoegen van de bevolking, moest men in Oostende tot in 1948 wachten tot de volkswoningbouw werd hervat. Plannen van architect A. Daniels waren al in 1945 klaar, maar de werken begonnen pas in 1948. Een blok van 36 woningen begrensd door de Dr. Verhaeghestraat, de Werkzaamheidstraat, de Verenigingstraat en de Goedheidstraat. Dit project sloot aan bij de vroegere tuinwijkopvatting: de binnenruimte had een bescheiden binnenplein en de wegels waren breder. Ook hier kwamen er volgens het principe van de Hygiënisten

geen hoekhuizen. In de huizen waren enkele moderne aanpassingen: de pronkkamer vooraan stond in verbinding met de woonkamer via een dubbele deur, de keuken was een afzonderlijke ruimte, op de verdieping was een kleine badkamer. Toch bleef A. Daniels nog werken met een buitenwc op het koertje.

2.10.1.3. Privébouw

Na de oorlog was het mogelijk om met de "Wet De Taeye" een bouwpremie te krijgen voor een bescheiden woning. In het begin van de jaren '50 werd door privébouw de Gelijkheidstraat verbonden met de Vredestraat en zo met de Elisabethlaan. Ook in de Vrijheidstraat kwam privébouw. Privébouw gebeurde vooral door bedienden, leraars ... die, op basis van hun vast inkomen, hiervoor een lening afsloten. "Eigen Haard" was een kredietmaatschappij onder stadscontrole, maar in de jaren 50 was de lening beperkt tot 182.000 fr., zodat een bouwer zelf over een kapitaal moest beschikken.

Onder invloed van het voorbeeld van de woon-types van de bouwmaatschappijen, werd in de privébouw ook rationeler, economischer en hygiënischer gebouwd. Woonkelders en bijgebouwen verdwenen, er kwam een badkamer en er werd rekening gehouden met de oriëntatie van het gebouw.

2.10.1.4 Sociale woningen: eerste project van R. Meyer

In 1956 bouwde de "Oostendse Haard" 23 woningen ontworpen door R. Meyer begrensd door de Goedheidstraat, Dr. Verhaeghestraat, Overvloedstraat en Werkzaamheidstraat. Meyer werkte op het stramien dat eerder in het Westerkwartier werd toegepast: geen binnenplein, wel wegels om de privétuin achteraan te bereiken. Volgens de oriëntatie is de tuin groter of kleiner of heeft de woning een voortuintje.

Hij start met normalisatie: de gevel van de verdieping is bekleed met rechthoekige betonpanelen. Het vensteroppervlak wordt groter en de ramen worden eerder horizontaal. Er wordt afgestapt van de symmetrische onderverdeling.

Woon- en eetkamer vormen één grote ruimte, aan de tuinzijde is een keuken die ook als badkamer dienst doet, de wc is binnenshuis.

2.10.1.5 Sociale woningen: project van P. Felix

Architect P. Felix ontwierp de blok met 52 woonsten gebouwd in 1956 en begrensd door Spaarzaamheidstraat, Gelijkheidstraat, Broederlijkheidstraat en Dr. Verhaeghestraat. Het gaat om gezinswoningen en 5 dubbelwoonsten voor bejaarden in de Dr. Verhaeghestraat.

2.10.1.6 Sociale woningen: derde project van A. Daniels

Om 1956 volgden nog 21 woonsten van A. Daniels in de Verenigingsstraat (oost) en Spaarzaamheidstraat (west). Deze woningen waren bestemd voor wie onteigend werd in de buurt van de Gistelsesteenweg voor de aanleg van de autoweg Brussel-Oostende. Hij beperkte het aantal wegels naar de privétuinen, hierdoor moest hij minder zijgevels voorzien. Hij voorzag (in Verenigingsstraat) huizen met een zolder met ruim dakvenster voor de lichtinval.

2.10.1.7 Bouw wijkschool en parochiaal centrum "Zonnestraal"

De Zusters van de H. Jozef aanvaardden de opdracht van het bisdom om onder directie van de Steenbakkersstraat een wijkschool "Zonnestraal" op te richten met een kleuterschool en een eerste graad. De school werd geopend in 1958. Vanaf 1963 werd er gestart met Bijzonder Onderwijs voor moeilijk lerende kinderen. De snelle opgang van de school stagneerde vlug. In 1969 werden de BLO-klassen van Zonnestraal en van de Steenbakkersstraat samengevoegd tot een gemengde afdeling met die van de H.Hartschool. In 1973 werd het beheer hiervan overgegeven aan het O.L.-Vrouwecollege.

In 1965 werd er een parochiaal centrum, ook Zonnestraal genoemd, bijgebouwd waar zich een deel van het sociaal leven van de christelijke organisaties afspeelde.

2.10.1.8 De bouwmaatschappijen "Oostendse Haard" en "Gelukkige Haard"

In 1955 werd een nieuwe bouwmaatschappij opgericht, de "Gelukkige Haard".

Huurders van goedkope woningen van "Oostendse Haard" waren enkel beschermd door de huurwet.

Bij de huurderscoöperatieve "Gelukkige Haard" werden huurders lid door het aankopen onder voordelige voorwaarden van een aantal aandelen van de maatschappij. Dat verzekerde medezeggenschap in het beheer, en hierdoor werd hen een woning verhuurd voor heel hun leven en konden ze (bij overlijden) dit voordeel overdragen op hun kinderen.

2.10.1.9 Sociale woningen van de "Gelukkige Haard": tweede project van R. Meyer

Architect R. Meyer ontwierp 36 woningen voor verkoop op de blok begrensd door de Verenigingstraat, de Rode-Kruisstraat, de Gelijkheidstraat en de Werkzaamheidstraat. Ze werden omstreeks 1959 gebouwd, sommige stonden hoger dan het straatniveau, andere niet. De halfondergrondse ruimte werd als garage ingericht. Ook hier werd het principe van de Hygiënisten toegepast: de tuinen van de woningen in de Verenigingstraat komen tegen de Gelijkheidstraat en wegels leiden naar de tuinen. Er is geen gemeenschappelijke binnenplein. Deze gevels tonen duidelijk invloed van de normalisatie. De gevels werden vanaf de benedenverdieping met rechthoekige betonpanelen bekleed. Opvallend is de grote beglazing.

2.10.1.10 Verdwenen landbouwbedrijven

Tot de jaren 60 werd binnen het Westerkwartier nog grond (akkers/weiland) gebruikt door landbouwers b.v. August Demaeght van de Elisabethlaan en Scharlaken van de Nieuwpoortsesteenweg. Omstreeks 1960 verbood de overheid om nog langer een landbouwbedrijf binnen de bebouwde zone uit te baten, wegens gevaar voor de openbare gezondheid.

2.10.1.11 Weeshuis "De Brem"

In 1960 richtte de Commissie van Openbare Onderstand op de hoek Vredestraat en Elisabethlaan, een flink stuk landbouwgrond, een nieuw stedelijk weeshuis op (nu: De Brem)

2.10.1.12 Sociale woningen: project J. Tanghe

In 1961 werd opnieuw een groep van 34 huizen (14 appartementen, 20 eengezinswoningen) door de "Oostendse Haard" gebouwd. Ze werden ontworpen door architect Jan Tanghe. De blok is begrensd door de Verenigingstraat, de Spaarzaamheidstraat, de Gelijkheidstraat en de nieuw ontworpen Golvenstraat. Om de hoeken van het bouwblok op te lossen past hij ook het principe van de Hygiënisten toe. Alle woningen hebben een tuin en aswegen lopen naar het bin- nenterrein met een gemeenschappelijke groen- ruimte. Nieuw is de fietsenberging in de hall en de ondertussen gesloopte metalen pyloon voor gemeenschappelijke tv-ontvangst.

2.10.1.3 Sociale woningen van A. Daniels

In 1961 bouwde de "Oostendse Haard" nog een huizenblok ontworpen door A. Daniels. Hiermee werd zijn derde project afgewerkt in het bouwblok begrensd door de Verenigingstraat, de Goedheidstraat, de Dr. Verhaeghestraat en de Spaarzaamheidstraat. Daniels bleef bij zijn oorspronkelijk concept.

De laatste opdracht die Daniels voor de "Oostendse Haard" uitwerkte was de bouw van 7 appartementen en een winkel. Het perceel aan de Nieuwpoortsesteenweg had een grillige vorm en lag aan een pleintje met de Overvloedstraat en de Goedheidstraat. Het vormde de grens van de projecten van de "Oostendse Haard" naar Petit Paris toe.

2.10.2 Evolutie ten oosten van de Stuiverstraat.

Ruimte voor nieuwbouw was er na de oorlog nagenoeg niet, tenzij opvolgbouw.

In de gesaneerde buurt van de vroegere sloppen

Hanegang en Arbeidersstraat werden kort na de oorlog de Mc Leodstraat en het Mc Leodplein aangelegd.

Door de aanhoudende bouw van sociale woningen ten westen van de Stuiverstraat, kenden de scholen in de wijk een ware expansie. In de Steenbakkersstraat werd in 1961 een moderne humaniora opgestart in nieuwe gebouwen aan de Schildersstraat en werd het scholencomplex van de Zusters van de H. Jozef voortaan Sint-Lutgardisinstituut geheten.

In de Duivenhokstraat bouwde het V.T.I. een complex met sportaccommodatie. Ook de parochie H. Hart bouwde een parochiaal centrum "Pax" in de Schildersstraat en een sportzaal "Pax" in de Steenbakkersstraat (nu behoort die tot het Sint-Lutgardisinstituut).

Doordat het Westerkwartier doorgaans bewoond was door kinderrijke gezinnen, en na de oorlog thuisbevallingen niet meer "in" waren, was er nood aan kraamklinieken.

In de Zwaluwenstraat werd het Elisabethinstituut gebouwd.

2.11 Woningbouw in het Westerkwartier van 1970 tot nu

2.11.1 Evolutie ten westen van de Stuiverstraat: bouw van de "Nieuwe Blok"

2.11.1.1 Sociale woningen: project Groep Planning

In 1970 kende de "Oostendse Haard" de opdracht voor het bouwen van een bejaardenwijk toe aan de Brugse studiegroep Groep Planning (met o.a. architect Tanghe). De blok is begrensd door de Gelijkheidstraat, de Overvloedstraat, de Werkzaamheidstraat en de nieuwe Schelpenstraat. Omwille van meer diversiteit werd gekozen om er toch enkele eengezinswoningen tussen te voegen. De bejaardenwoningen zijn duplexwoningen en staan

grillig rondom een binnenplein. Tot de blok behoorde een clubgebouw dat om bezuinigingsredenen (in 1983) werd gesloten. De grillige inplanting moet meer privacay garanderen, zowel aan de ingang als aan de zijde van het gemeenschappelijk binnenplein. Er zijn geen individuele tuinen meer voorzien. De moderne vormgeving bezorgde het complex de bijnaam "Bunkers".

2.11.1.2 Sociale appartementen: project van Duchateau

In 1980 ontwierp architect Duchateau langs de Elisabethlaan 55 appartementen, verdeeld over 2 blokken. Hierbij hoorden ook ondergrondse parkeerplaatsen voor de bewoners of voor bewoners van andere blokken in het Westerkwartier. De toegang tot de gebouwen ligt niet in de drukke Elisabethlaan, maar in de Golven- en Schelpenstraat, die hierdoor als "backstreets" kunnen worden beschouwd. Er zijn appartementen met 1, 2 of 3 slaapkamers, appartementen voor gehandicapten met 1 of 2 slaapkamers en appartementen voor bejaarden. Naast de flats aan de Golvenstraat is vrij veel groenaanleg met amper gebruikte zithoekjes. Naast de flats aan de Schelpenstraat bouwde de Stad Oostende een nieuw gebouw voor het O.C.M.W.

2.11.1.3 Dienstencentrum "De Schelpe"

In 1981 werd tussen de Elisabethlaan en de Schelpenstraat het Dienstencentrum "De Schelpe" gebouwd, daar waar naast de boerderij Demaeght 3 aanpalende verkrotte huizen werden gesloopt in 1979.

2.11.1.4 Ziekenhuis Wante

Vanaf 1983 gebeuren er geen bevallingen meer omdat de installatie niet meer aan de vereisten voldeed. Er bestaan plannen om de gebouwen nog in 1997 af te breken.

2.11.1.5 Renovatie in tuinwijken

Van de ongeveer 600 woningen die de Oostendse Haard sinds 1922 oprichtte, zijn er

momenteel een 180 verkocht. Hier loert het gevaar van renovatie op individuele basis, zodat het totaalbeeld van de tuinvijken verloren gaat.

2.11.5 Evolutie ten oosten van de Stuiverstraat

In de jaren 80-90 begon de wijk wat te verloederen: het huizenbestand en de straten raakten verouderd. In de jaren 90 werd gestart met vernieuwing van de infrastructuur. Geregeld worden oude huizen verkocht en vernieuwd of gesloopt (cfr. Notarisblad). In de Steenbakkersstraat werd een rij verkrotte werkmanshuizen vervangen door het complex "Sportpit" van het Sint-Lutgardisinstituut.

Momenteel zijn vernieuwingswerken (riolen, herbestrating) bezig over zowat de hele wijk.

De vroeger kinderrijke buurt vergrijsst, de gezinnen zijn kleiner. Een aantal vroegere functies in de buurt worden hierdoor vervangen bv. de Kraamkliniek van het Elisabethinstituut werd omgebouwd tot een bejaardentehuis, de basisscholen van het Sint-Lutgardisinstituut en Mac Leod van het O.L.V.-college werden in 1996 gefuseerd tot "Westdiep", de Conscienceschool stond overtollige lokalen af aan de Academie.

Om de buurt een nieuw elan te geven werd gestart met een buurtwerker en een buurthuis dat in 1997 in gebruik werd genomen. Het ligt centraal in de wijk, op de hoek van de Stuiverstraat en het Gerechtsplein.

3. Wandeling door het Westerkwartier

Volgens de doelgroep zijn diverse begeleide wandelingen van pakweg 2 uur door het Westerkwartier mogelijk. Een mogelijk parcours wordt hier aangegeven met de mogelijke te bespreken items (zoals hier beschreven: 4,5 km). Bijzondere aandacht voor huidige renovatie.

- 1. Start: achter H. Hartkerk (parkeerruimte) hoek Schildersstraat/Mc Leodstraat

Ligging Westerkwartier; aanleg structuurbepalende wegen;

Historiek Sinte-Catharinaparochie; spoelpolder; kreek;

Westerkwartier: situatie einde 19de eeuw; sloppen/burgerlijke rijwoningen

Plannen stadsuitbreiding;

ev. Mac Leodstraat en -plein: sanering sloppen; plantsoenbeeldje

- 2. voor H.Hartkerk:

steenbakkerijen; ijspuit;

keuze bouwplaats; bouw kerk; eerste steen;

H.Hartplein en -laan: aanleg; waardevolle huizen; zicht op hippodroom;

H.Hartkerk: bouwgeschiedenis; oorlogsschade; scheefstand torens

(ev. bezoek aan interieur H.Hartkerk: zie Billiet G., Omtrent de oprichting van de H.Hart-parochie en de H. Hartkerk, in: Ostendiana 5, 1986, blz. 189-216)

- 3. Steenbakkersstraat

fusie Mariakerke-Oostende; rooilijn; opgehoogd;

werkmanshuizen met kelderwoning; garre;

blinde ramen; openbare pomp;

renovatie;

Sint-Lutgardisinstituut: rode baksteen; rol ingangen; noodkerk; skeletbouw jaren '60;

gevelmozaïek;

- 4. Sinte-Catharinapolder(straat) - loop kreek;
H.Hartschool: plakket
Tehuis St.-Elisabeth
- 5. Sinte-Catharinaplein
kruispunt structuurassen
burgershuisen: kelderverdiepingen, geglazuurde baksteen en majolica
vroegere fontein; renovatieplannen;
- 6. via Dr. Verhaeghestraat naar H. Conscienceplein
Conscience school
oude burgershuisen (villa's; majolica)

- 7. Via Dr. Verhaeghestraat naar Spaarzaamheidstraat
Vergelijking 2 kanten: Raoux/Daniels
- 8. Via Verenigingstraat en Bruidstraat door wijk A. Raoux
A. Raoux: bleekweide; wasplaatsen en douches; “Bolsjevistenplein”;
Oostendse Haard; de Blokken
principe Hygiënisten; groen; haagjes als afsluiting; binnenplein; aswegels
maatschappijvisie; wonen in de Blokken; socialisme;
- 9. ev. naar St.-Godelievekerk:
bouwgeschiedenis;
(bezoek aan interieur: zie Dreesen, Jan B. en Vandamme G., Geschiedenis van een parochie te Oostende, Sinte Catharina vergaan ... Sinte-Godelieve ontstaan, Oostende, 1984)
(ev. uitbreiding wandeling Oud Kerkhof)
- 10. Via poort A. Daniels naar Oostendse Haardstraat Groep Planning
rol bouwmaatschappijen; Louis Major;
Landbouwersstraat; huisjes;
- 11. Via Gelijkheidstraat naar Overvloedstraat
Project Groep Planning; “Bunkers”, vergelijking met vroegere sociale woningbouw;
geen privétuinen;
- 12. Via Gelijkheidstraat
Project Meyer; garages;
Project Tanghe
- 13. Via Gelijkheidstraat naar Broederlijkheidstraat
oude Sinte-Catharinakerk; Foyer du Mutilé (plakket nr 24);
- 14. Terug via Prof. J. Vercouilliestraat, Gerechtsplein, Timmermanstraat

Wat een gids I(ei/ij)den kan...

Heide Knöbl

Op een zaterdagmorgen in maart is om 10 uur een "natuurwandeling met families" in De Haan afgesproken.

Op vrijdagavond zit een erg grieperige gids te overleggen: niet toch beter een vervanger zoeken? Maar, er waren al niet veel amateurs voor deze "speciale wandeling van 3 uur", het zal morgen wel beter gaan...

Zaterdagochtend, ik voel mij natuurlijk niet beter, het moet wel gaan...

Ook nog guur winterweer, dus niet met de fiets naar De Haan. Al om 9.30 uur (de rest van de familie moet ergens anders zijn) word ik aan hotel "Het Galjoen", in een verlaten straat van de Concessiewijk gedropt. Ook in heel het hotelletje geen leven te bespeuren. Na een half uur rondjes draaien (voorbijgangers vinden het al verdacht), wachten op een eventueel nog toekomstende bus en tevergeefs zoeken naar een telefoon, kom ik te weten dat het hotel wel open is, maar dat de uitbaters ook een krantenwinkel open houden in het centrum. Er zit niets anders op: "te poot" ernaartoe!

Daar luidt de laconieke reactie: "deze vergissing gebeurt dikwijls, er is nog een ander hotel "t Galjoen", ergens op de Vosseslag! (zeker 2 km te voet). Info-kantoor gesloten! Plannetje van De Haan bovengehaald, niets van te vinden. Al 10.40 uur! Een winkel binnen, men kent het hotel ook niet maar uit medelijden met de verkleumde gids, wordt de telefoon ter beschikking gesteld. Al in lichte paniek begin ik rond te bel-len.

Resultaat: bij de secretaris niemand thuis; op zijn werk: "hij is met verlof"! Wat nu? De voorzitter is ook afwezig; zijn vrouw: "Ze zoeken je al sinds een uur, waar zit jij?" Ik krijg wel geen adres maar tenminste een telefoonnummer! Al 11 uur, ik probeer het, ha! Iemand aan de lijn: "Ik ben maar de babysitterd. Adres? Weet ik niet! De groep is voor de 3 uur alleen gaan wandelen, kom best om 14 uur hier." Maar waar is dat? Zij geeft mij toch nog een telefoonnummer

van de hoteluitbater in Brugge. Gelukkig is die thuis en, eindelijk, kom ik het adres van het juiste "galjoen" te weten!

Verslagen en vervrozen ga ik een café binnen. Wat een verrassing! (toeval bestaat volgens mij niet). Er zitten kennissen, zij rijden mij naar de Vosseslag. Na lang zoeken vinden wij het hotel: nog geen jaar oud en daarom onbekend. Het is nog verder afgelegen dan gedacht, bijna in Klemskerke! Nog eens een woordje met de babysitter, misschien kan de wandeling nog in de namiddag? Ik word weer "gedropt" aan de Mispelburg deze keer, de innerlijke mens moet ook versterkt worden. Veel hete thee knapt mij een beetje op, dan moet ik weer buiten in de ijzige wind, terug naar mijn bestemming. Nog altijd niemand, om 14.15 uur komen de wandelaars binnen. De verantwoordelijke verdedigt zich direct: "Bij inschrijving werd beweerd dat het adres bekend is" en dat dit alles niet haar schuld is. En de wandeling? "Er is al iets anders voorzien, er wordt geen gidsing meer gewenst!" Gelukkig zet men mij toch nog thuis af. Ik droom alleen nog van mijn bed en een warmwaterkruik! Zo veel moeite en opwinding, alles voor niets...

Maar gelukkig gebeurde dit voor de eerste, hopelijk ook voor de laatste keer. De volgende wandelingen waren echte "opknopbeurten voor een gidsenziel" die de tegenslag vlug deden vergeten.

TOEMAATJE

Een late zomernamiddag, met een groep Franstalige kinderen van het derde en vierde leerjaar ben ik op retour van de "Zandpanne" naar Sparrenduin. Wij komen langs een weide, de koeien staan aan de uitgang te wachten om gemolken te worden. Een jongetje bekijkt aandachtig de koeien en roept ineens: "Elles ont quand même des belles tettes"!

Mariakerke, honderd jaar eenzaamheid (2)

Marcel Leeuwerck

(Vervolg van vorig nummer)

Ondertussen had de "hoge politiek" beslissend ingegrepen in het eeuwenoud sociaal weefsel van de streek. Om strategische redenen beval Koning Willem I in 1823 de aanleg van de Nieuwpoortsesteenweg. Niets ontziend trok hij op de stafkaart van toren tot toren een pijnlijk rechte lijn dwars doorheen akkers, polder en geleed. Daarom ziet de hedendaagse wandelaar, die even het helse verkeer te Mariakerke trotseert, de spits van de Peperbusse oostelijk en de toren van Middelkerke westelijk haarfijn in de as van de steenweg oprijzen. Die moderne verkeersweg bracht te Mariakerke wat welvaart voor de kleinere polderboertjes die onmiddellijk overschakelden op de rendabeler groententeelt. Hun producten bereikten nu gemakkelijk de Oostendse markt, maar langs dezelfde weg kwamen uit de stad ook minder gunstige invloeden aangewaaid.

Vooraf na de ontmanteling van de stadswallen sedert de troonsbestijging van Leopold II in 1865 kon de nieuwbakken "Koningin der Badsteden" zich agressief langs die Nieuwpoortsesteenweg uitbreiden. De haven sloot de stad immers aan de oostzijde af, zodat de nieuwe wijken met koninklijk chalet, velodroom, kerkhof, hippodroom enz. op Mariakerks grondgebied verrezen. Al die hoogstaande verworvenheden kon men toch moeilijk onder gezag van simpele dorpingen laten en daarom annexeerde Oostende in 1877 de oostelijke helft van Mariakerke tot de huidige Northlaan. De overblijvende landelijke helft mocht daarna nog nederig dienstbaar blijven aan de parvenu badgasten, maar dat legde de laatste Mariakerkenaars geen windeieren. Jaarlijks brachten de rijke en adellijke bezoekers een stoeterij van 400 à 500 renpaarden

naar Oostende en die logeerden met hun jockeys, lads en grooms te Mariakerke. Daar verrezen reeds na een paar jaren honderden boxen en de afgunstige burens spotten weldra met dat welvarende "Boxegem". Die glorieuze periode blijkt nu ook voorgoed afgesloten, alleen het "Café Boxegem" met zijn mooie Art-deco gevel op nr 282 van de Nieuwpoortsesteenweg herinnert aan die voorspoedige tijd.

Samen met deze stallingen emigreerden nog andere nijverheden uit Oostende, zoals een brouwerij en een oesterput. Want de prijzen van de gronden rezen daar gauw de pan uit. Ook de aangespoelde "nieuwe rijken" zochten kreterig naar goedkope gronden en bouwden weldra de Aartshertogstraat vol. Die buurt heette zichzelf daarop zelfbewust de Albertuswijk. Koning

LE MOULIN D'ALBERTUS-SUR-MER
(lez-Oostende)

Leopold volgde deze uitbundige groei welwillend en trachtte hem in goede stedenbouwkundige banen te leiden. Een grootschalig ontwerp van aanleg was vlug getekend, maar waar moest het vele geld voor de realisatie vandaan komen? Dat vond de handige koning bij een steenrijke parvenu: "Kolonel" John North; een self-made man die zich van proletariërskind uit Leeds via de guanomijnen van Peru en een paar dubieuze Congolese rubberavonturen had opgewerkt tot "koning van de nitraten". Na wat touwtrekken met het Belgisch parlement kocht North van de Staat de hele duinengordel westwaarts van het koninklijk chalet en bouwde er eerst het prestigieuze Palace Hotel. Daarachter verrezen na korte tijd meer dan honderd villa's in een uitgestrekte verkaveling. Maar North zag alles nog grootser. Hij ontwierp ter hoogte van het voormalige Albertusfort een pier die tot 400 m. diep in zee zou dringen, met erop allerlei recreatielokalen. Daarmee viseerde hij een opkomend middenstandspubliek, dat niet zo bijzonder hield van "... de monotonie van het Kursaal ... veel bezoekers wensen lichtere muziek...". Achter de dijk moest een pretpark daarop aansluiten, een doorlopende zomerkermis, zoals die heden te Blackpool bestaat. De schielijke dood van North in 1896 onderbrak evenwel die megalomane droom.

De Mariakerkenars treurden niet lang om dit verlies, al die belangstelling voor-spelde toch niet veel goeds. De Oostendse snobs spraken immers reeds bij voorkeur van North City of Plage North. De archaische naam 'Mariakerke', hoe zangerig ook, klonk hen opeens te boers (en te Vlaams!) in de oren! Zij vonden trouwens die ouderwetse gemeente een belemmering op de weg van de "voortgang" en wensten die op te doen.

Twee jaren later, op 1 juli 1899, slaagden zij in hun opzet. Op die datum annexeerde Oostende grotendeels Mariakerke, alleen het gebied ten zuiden van de

Nieuwpoortsesteenweg (de Nieuwe Koerswijk genaamd) ging naar Stene; tot ook die gemeente in 1972 door Oostende werd aangehecht.

Zo begon met de XXe eeuw voor Mariakerke de in de titel aangehaalde: "100 jaar eenzaamheid", maar die teruggetrokkenheid spaarde de wijk niet van de tegenspoed zonder weerga die deze eeuw heeft meegebracht. Aanvankelijk viel alles nog mee; het Oostendse stadsbestuur liet het Duinenkerkje opknappen en met een sierlijke achthoekige spits bekronen. Ook verrees op de duinenkam het indrukwekkend en protserige Stracké-museum en kwamen zich de eerste vakantiehuizen vestigen tussen de hotels langs de dijk.

Dit mooie liedje mocht spijtig genoeg niet lang duren. Nog voor het einde van het rampjaar 1914 beval de bezetter de afbraak van alle gebouwen die boven het duin uitstaken. Meteen verdween het splinternieuwe museum Stracké

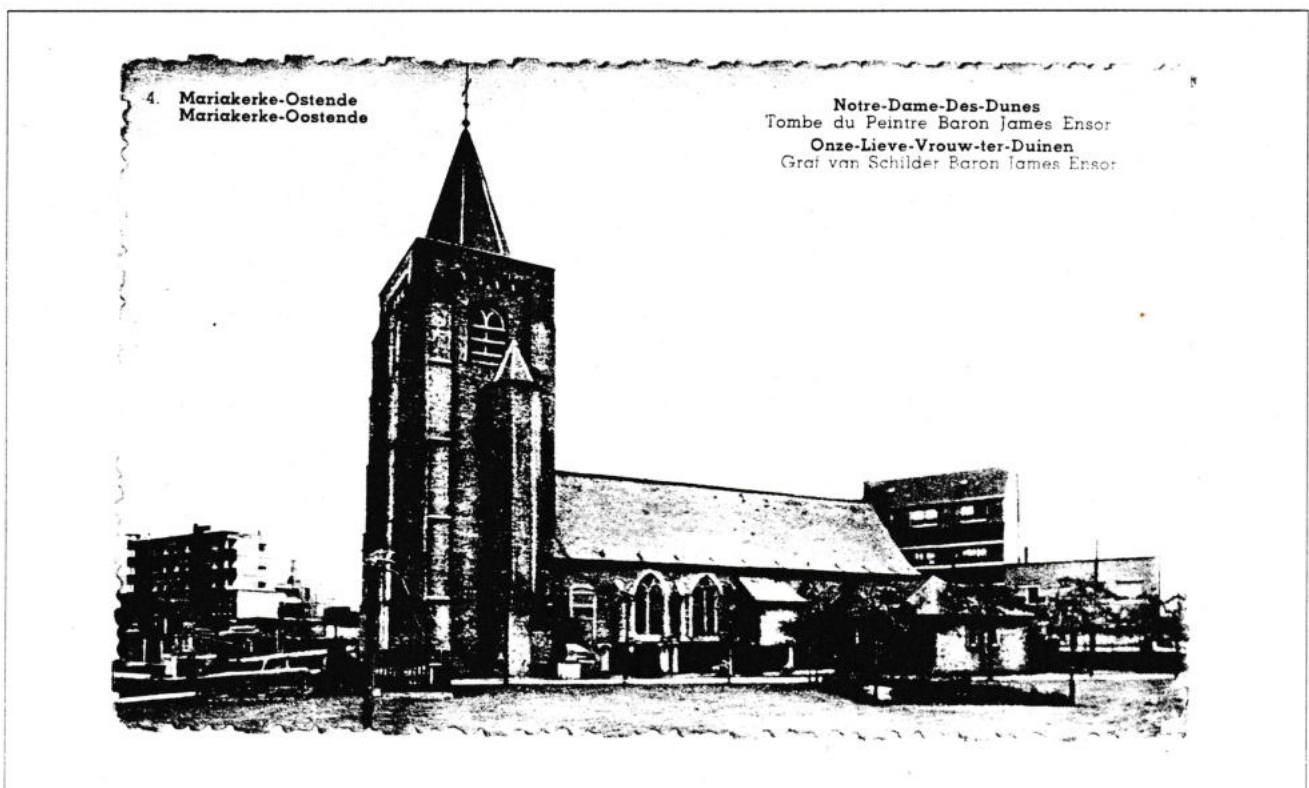

en verloor het Duinenkerkje zijn toren. De hoofde kerk bleef zelfs voorbehouden voor de erediensten van de Feldprobst. Het zwaartepunt van de wijk was trouwens met de uitbreiding van de Albertuswijk opnieuw naar het oosten verhuisd en haar kleinburgerlijke bewoners vonden dat landelijke kerkje ook te ver en te min. Zij hadden ten andere reeds plans getekend voor een eigen hoofdkerk in een modieuze neo-stijl, met als passende patroon: Sint Albertus (een middeleeuws theoloog; niet onze barokke aartshertog).

Voorlopig bleef dat ontwerp wel in de lade, want de oorlog duurde voort en na 1918 kreeg de wederopbouw voorrang. In afwachting van de uitvoering knutselde de Stad Oostende een noodkerk in elkaar: de lelijke "barak", die "voorlopig" toch veertig jaren zou meegaan tot 1959. Pas dan kwam de nieuwe kerk Onze-Lieve-Vrouw-Koningin klaar (Albertus was ondertussen vergeten). Het verkommerde en gemutileerde Duinenkerkje wou men liefst van al afbreken! Tot plots een reddende engel opdaagde in de persoon van onze begenadigde James Ensor. Dankzij de volle inzet van zijn gevestigd prestige kan dat juweeltje vandaag

blijven schitteren over de poldervlakte. Met de stenen van de verwoeste pastorie herbouwde men weldra de toren. Maar het kerkje bleef nu eenmaal te klein voor de zomers toevloed van toeristen en daarom besloot de Stad de nuttige ruimte te verdubbelen en bouwde er in 1930 de noordelijke zijbeuk aan.

Sommigen betreurden daarna het verlies aan intimiteit. Het kerkje blijkt nu evenwel net groot genoeg voor de talrijke bedevaarders en voor de bediening van het eigen overgebleven parochiegebied. Dat territorium verschrompelde deze eeuw inderdaad tot een tiende van het oorspronkelijke Sancta-Maria-in-Testerep. Telkens een nieuwe parochie in het uitdeinende Oostende ontstond knipte zij haar eigen jurisdictie uit het oude Mariakerke. De glas-in-lood ramen in de noordgevel van het Duinenkerkje verhalen zonder zelfbeklag, maar toch met wat heimwee, het verlies van grondgebied achtereenvolgens aan: de Koninklijke kerk Sint-Jozef (1877), de Heilig Hartkerk (1908), Sint-Godelieve (1959), Sint-Franciscus in de Nieuwe Koerswijk (1965) en Sint-Rafaël te Raversijde (1981). Ten slotte eiste de nieuwe kerk Onze-Lieve-Vrouw-Koningin (1959) de

4. Mariakerke-Oostende
Mariakerke-Oostende

Notre-Dame-Des-Dunes
Tombe du Peintre Baron James Ensor
Onze-Lieve-Vrouw-ter-Duinen
Graf van Schilder Baron James Ensor

titel op van parochiekerk voor heel Mariakerke en degradeerde het bescheiden Duinenkerkje tot kapelanijs. Triest resultaat van "100 jaar eenzaamheid"; wellicht ging om deze reden de tweede wereldoorlog aan de wijk voorbij zonder grote schade. Kort daarop in 1949 stierf haar beschermheer James Ensor en verdient de eeuwige rust aan de zonzijde van zijn geliefd Duinenkerkje. Een halve eeuw na zijn dood verdient James Ensor nu de herdenking die hem waardig is. De Mariakerkenaars sluiten zich daar graag bij aan en vinden dit meteen een geschikte gelegenheid om een eeuw na de fusie met Oostende hun eigen "100 jaar eenzaamheid" eindelijk te doorbreken. Een werkgroep heeft reeds meer dan dertig activiteiten ontworpen en wij nodigen onze lezers daar graag op uit. De plaatselijke pers zal jullie allen wel voortdurend met data en programma's om de oren slaan.

Onze gidsenkring mag bij deze initiatieven zeker niet ontbreken. Daarom zetten onze medeleden Mariakerkenaars een eigen

Mariakerkewandeling op punt en die mag niemand van jullie missen! De collega's van de derde lichting herinneren zich nog wel hoe zij bij de opleiding onbarmhartig door Stene en Zandvoorde werden gesleurd en er ieder een paar schoenzolen versleten! Over het eerbiedwaardige Mariakerke daarentegen moesten zij zich tevreden stellen met enkele onschuldige praatjes bij doordeweekse plaatjes!

De brandnieuwe Mariakerkewandeling moge dat gemis herstellen! Tot weerziens dus in Mariakerke in 1999!

UTILE DULCI!

Veel gegevens in dit artikel zijn geput uit het boekje van GERMAIN BILLIET: "Onze Lieve Vrouw ter Duinen"; te koop in de Duinenkerk. Dit werkje mag in geen enkele bibliotheek ontbreken!

SLOT

James Ensor, Oostende en de belle époque

Dirk Beirens (sam.)

Uit: de brochure secundair onderwijs Ensorjaar

Toen James Ensor met witte baard en in zwarte outfit, vergezeld van zijn bediende Gust, door Oostende wandelde, was de belle époque al een tijdje voorbij. Toch is die periode van ongeveer 1880 tot 1914 (begin WO I) voor hem het belangrijkste geweest. Hij evolueerde in die tijd van jonge, zoekende kunstenaar tot internationaal geroemde meester.

Na de Duits-Franse oorlog van 1870-'71 kon de Belgische koning Leopold II (°1835, koning in 1865, +1909) zich meer gaan bezighouden met de vooruitgang van zijn land. Kongo werd zijn winstgevende privé-bezit. De daar verdiende fortuinen besteedde hij voor een groot deel aan de uitbouw en de verfraaiing van Brussel en Oostende. Tegen 1905 (75 jaar België) waren de meeste plannen uitgevoerd. Oostende werd verrijkt met de St.-Petrus en Pauluskerk, de St.-Jozefskerk, het Maria-Hendrikapark, de Koninklijke en Venetiaanse Galerijen op de zeedijk, een nieuw postgebouw en een nieuwe schouwburg, de Koninklijke Stallingen (nu sportcentrum), nieuwe haveninstallaties en handelsdokken, een prachtig bruggencomplex, de vernieuwde en vergrote kursaal enz. Het kleine vissersdorp was uitgegroeid tot de 'Koningin der Badsteden'. Van over heel de wereld kwamen koninklijke en adellijke gasten, rijke toeristen, sterren uit de wereld van dans en muziek, geleerden en charlatans naar het frivole Oostende waar de baden in zee, de dijkpromenade en het uitgaansleven in en om de kursaal dé attractiepolen vormden. Bovendien maakte de techniek de wildste dromen tot werkelijkheid.

Maar er was ook een keerzijde aan die gouden medaille. De negentiende-eeuwse jaren tachtig

waren heel woelig: de Belgische economie kende een terugval en de arbeiders kwamen in opstand tegen de slechte arbeidsomstandigheden, het belachelijke loon, en de dictatoriale handelwijze van het patronaat. Het uitblijven van algemeen stemrecht, leerplicht en persoonlijke dienstplicht zorgde voor politieke en sociale spanningen. Bovendien dreigde geregeld een grote Europese oorlog die voor 1914 telkens door overleg kon vermeden worden.

De jonge, onrustige Ensor op zoek naar zichzelf en erkenning beleefde die gebeurtenissen vanop een afstand mee en gaf in min of meer speels-beoordelende tekeningen, spottend grafisch werk en turbulente schilderijen zijn reactie weer. Naast dit kritische werk bleef hij uiteraard ook portretten, interieurs, landschappen, marines (zeegezichten), stadsgezichten, en stillevens maken.

Een tijd genaamd belle époque

De belle époque, 'de mooie tijd', was een zalige tijd voor de welgestelden die onbezorgd hun rijkdom konden tonen. Veel gewone mensen gingen echter gebukt onder de strijd voor het dagelijkse bestaan. Toch was die belle époque een afscheid aan de zekerheden van de voorbije eeuw: de mensen gingen anders denken, voelen en leven. De kleinburgerlijke moraal bestaande uit naarstigheit, zelfvoldaanheid en een risicoloze, anonieme levenswandel kwam op losse schroeven te staan zonder dat er onmiddellijk iets in de plaats kwam. Daardoor ontstond een angst om de verloren zekerheden en de onzekere maar veelbelovende toekomst. Die onrust werd niet alleen weerspiegeld in de maatschappelijke spanningen (ouderwets t.o. modern, patronaat t.o. werknemers, gezagsdragers t.o. de bevolking) maar ook in de kunstrichting art

nouveau. In deze 'nieuwe kunst' met vooral een eigen bouw- en (ver)sierstijl en opvallende kenmerken als asymmetrische spiralen, op- en neergaande lijnen en plantenkronkels deden kunstenaars een bijna hopeloze poging om mechanisatie(=modern) en persoonlijk kunnen (= oude ambachtelijke) met elkaar te verzoenen. Bekijk maar even het Belgische bankbriefje van 2000 BEF met architect Horta. Naast het gevoel van onzekerheid leefde ook de verwondering over het nieuwe. In Europa en Amerika bouwden rusteloze, geniale uitvinders aan een 'wereld van fantastische ontsnapping uit het alledaagse bestaan'. Men kon, voor de eerste keer in de geschiedenis, horen en zien wat zich afspeelde in een andere ruimte en een andere tijd. De rotatiepers (1837) en de linotype maakten van de lokale pers een massamedium: meer dan de telegraaf en de radio, die slechts een kleine groep uitverkorenen bereikten, haalde zij de mensen uit de beslotenheid en won ze voor het mirakel van een paradijs, opgebouwd met staal en cement en gedreven door nieuwe energiebronnen, nieuwe communicatiemiddelen en sneller vervoer.

Op de Parijse tentoonstelling van de elektriciteit in 1881 werden deze wonderen voor de eerste keer aan het publiek getoond: elektrische machines, trams en liften, de enorme dynamo van Edison die een stoomtuig van vijftientig paardenkracht aandreef, de telefoon en de 'theatrofoon' die vanuit de opera muziek naar de expositiezaal doorzond; en 's avonds de tover van de duizenden gloeilampen over de tentoonstellingsruimte. Hiermee begon een ontwikkeling die leidde naar de vlucht van Blériot over het Kanaal, het teken van de verovering van de lucht na de verovering van de stof en de energie. In dertig jaar tijd kwam het bedachtzame, huiselijke leven in een stroomversnelling terecht die alles openscheurde. Niet in het minst door de nieuwe beeldvorming: de kodak (1888), de affiche (chromo-lithografie), de ansichtkaart, de (vaak erotische) reclame.

De nieuwigheden bleven echter lang voorbehouden voor enkele zonderlingen en stuitten op de achterdocht en het verzet van de gewone

mensen uit alle klassen. Zij drongen maar langzaam binnen, verspreid over de jaren. onmerkbaar geraakte men er aan gewoon en even onmerkbaar veranderde het leven.

(Naar: Karel van Isacker,
Mijn land in de kering 1830-1914, 1983)

Oostende in de belle epoque

Die typische belle epoque-onrust was in het Oostende van rond de eeuwwisseling niet onmiddellijk te merken. Er was een kunstenaar als Ensor nodig om dat onderliggende gevoel van onzekerheid en angst om het verdwijnen van oude waarden bloot te leggen.

'Koningin der Badsteden' ontpopte zich tot een amusementspark voor elitetoeristen. Men baadde er nu meer voor het plezier dan voor de gezondheid. De dagelijkse wandelparade langs de kokette villa's en de terrasjes van de majestueuze hotels werd elke namiddag opgeluisterd door een kiosk- of promenadeconcert.

De kursaal, ook wel eens omschreven als de grote paraplu bij slecht weer, vormde de draaischijf van het mondaine leven en van hieruit werden ook de meeste feestelijkheden in de stad georganiseerd. Toegangsgelden of seizoenabonnementen fungeerden als sociale filter. In de grote concertzaal van het Oostendse kursaal, uitgerust met een orgel, werd elke namiddag een gevarieerd programma of een symfonieorkest opgevoerd. Beroemdheden van over heel de wereld en eigentijdse componisten zoals C. Saint-Saëns traden er op. 's Avonds ging er stevast een bal door. De populariteit van de wals en de polka vervaagde en de ondeugende tango maakte furore. Hier werden ook de nieuwigheden van de moderne tijd gepresenteerd zoals de 'audition phonographique' van Edison in 1889 en de 'cinographoscope', bewegende beelden met elektrisch licht in 1896. Binnen- en buitenlandse gezelschappen kon men in de schouwburg zien, men kon uit de bol gaan in de opkomende music-halls of men kon zich vergapen aan films in de vier Oostendse vooroorlogse bioscopen. Een hele resem sporten veroverde vanuit Engeland het continent: paardenrennen,

tennis, polo, golf, duiven schieten, zeilen, roeien, fietsen, autorijden, vliegen... Andere attracties en festiviteiten waren: skating-ring, panorama, aquarium, circus, zeewijding, vuurwerk, tentoonstellingen, Vlaamse kermissen, schermtoernooien, kinderkoersen, kinderbals, zeilwagenraces, staketselwandelingen, Leopold II-kijken, casinogokken...

(Naar: *Kuuroorden en badplaatsen in België, 16de-20ste eeuw, 1987*)

James Ensor, Oostends kunstenaar in de belle époque

Tussen 1880 en 1885 putte Ensor zijn inspiratie uit de zichtbare wereld en vooral zijn onmiddellijke omgeving. Hij maakte veel tekeningen met houtskool, zwart krijt en andere materialen in zijn schetsboeken. Hij kopieerde oude meesters zoals Turner en Rembrandt, schetste figuren op straat die hij observeerde vanuit zijn atelierraam en bekwaamde zich in het tekenen van voorwerpen, stillevens en stadsgezichten.

Vanaf 1885 zocht hij een uitweg uit de zichtbare realiteit. Zijn fantasie werd gevoed door lectuur van internationale schrijvers. Hij voelde zich miskend in het conservatieve kunstwereldje van toen, begon te etsen en identificeerde zich met de eveneens miskende Christus. Naast de opmerkelijke bijbelse motieven en de expressieve manier van schilderen was een symbolische behandeling van het (onaardse) licht kenmerkend voor Ensor in die jaren. Vanaf 1887-1888 schiep hij een bevreedende wereld, bevolkt door dood, monsters en maskermensen. Zijn werken waren uitingen van zijn eigen angst en frustratie die voortvloeiden uit het door vrouwen gedomineerde milieu waarin hij verbleef, de kritiek op zijn werk, het onbegrip bij de vooruitstrevende kunstkring les XX en zijn eigen groeiende agressie tegen de burgerlijke mentaliteit. Hij visualiseerde de onmacht van de enkeling in een verstikkende maatschappij, waarbij de aandacht voor de dood en het eigen ik **symbolistisch** zijn, de

directheid van kleur en lijn **expressionistisch** en de introductie van de maskerwereld **surrealistisch**.

Als kunstenaar van en in de belle époque toonde hij niet de façade van mens en maatschappij maar de onderliggende krachten van angst en hoop. In *De baden van Oostende* (schilderij 1890, tekening 1891 en ets 1899) maken we o.a. de geboorte mee van zijn baadster. De vrouw die zonder schroom en wulps, niet langer geremd door enige etiquette, in het water dartaelt. Aan de kant gapen vrouwen in mannenkledij, en andere vertegenwoordigers van de toenmalige maatschappij hen aan.

Na 1900 herneemt hij vaak motieven zoals poëtische stillevens, feeëriek en mythologische taferelen, kolderieke massascènes vanuit vogelperspectief. In zijn meer speels-decoratieve werken vereeuwigde hij het zichtbare en typische facet van de belle époque: ballerina's en pastelkleurige interieurs...

(Naar: *In depot/uit depot - de moderneren in het koninklijk museum - ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Kon. Mus. voor Sch.K., A'pen, tent.cat. 1994*
en: *Patrick Florizoone, James Ensor - De baden van Oostende, 1996*)

Ensor, de beeldende kunstenaar en musicus, was ook een veelzijdig redenaar en schrijver!

"Les suffisances matamoresques appellent la finale crevaison grenouillère"

(de verwaandheid van de diknekken doet hen tenslotte uiteenspatten als een opgeblazen kikker)

Eén voorbeeld van James Ensors assertieve en speciaal Franse (normaal voor die tijd) taalgebruik. Hij gebruikte het niet alleen in strijdslustige artikels in kranten en tijdschriften maar ook in gelegenheidsteksten zoals inleidingen voor catalogi van jongere collega's, toespraken op banketten, brieven aan vrienden enz.

“Emma Lambotte, je irissen, je oogappels die door de grote Luikse vuren werden aangestoken, je volle vormen versierd met de fijne bloemen van je gedachten vormen een naar hartelust volumineus geheel en in je levendige schilderijen versmelten kunst en geest in schoonheid samen zonder elkaar te schaden. Laat ons genieten van het verrukkelijke juwelenkistje waarin jouw parels heersen.”

“Vorige zomer heb ik tijdens mijn toespraak in de kursaal op een grote ramp gewezen: het overdreven vermageren van de vrouw. Een gevaarlijke crisis bedreigt onze wederhelften. De crisis van de schoonheid. Ik zet deze crisis uiteen en dring fel aan in het gezicht van dokters en voor de neus van apothekers, arme pillendraaiers die steeds op hun tandvlees lopen om de gewone of buitengewone kwestie van de vermagering te regelen. (1932)”

In 1884 trekt hij van leer tegen de Brusselse academie waar hij een opleiding als tekenaar en schilder volgde. Hij had kritiek op de onsamehangende en behoudsgezinde opleiding. Heel wat van zijn geschriften getuigen van zijn grote liefde voor Oostende, de zee en het strand die zijn dagelijkse decor vormden.

“Oostende, aards en zeeparadijs, Oostende, maagd van zout en zoet water, ik draag jou in de beeldkapellen van mijn dromen. Oostende, koningin van Opalië, gekleed in regenboogkleuren, blijf zuiver en mooi in onze ogen. Potjandorie, sommige huizen van je chique buurten worden met smakeloze kleuren besmeurd: schaamteloos onpersoonlijk ultramarijn, potkleurig vermiljoen, kak-met-melkbruin, zweetgeel, kortom onverteerbare kleuren die niet thuishoren op dit soort plaatsen.”

Verschillenden keren heeft hij zich ingezet voor het beschermen van natuurgebieden, tegen het systematisch verkavelen van de zeldzame duinen, tegen het dempen van de Oostendse handelsdokken en vooral ook tegen vivisectie, proeven op levende dieren, waarover hij in

1923 het veroordelende schilderij ‘Les infâmes vivisecteurs’ maakte.

“En waarom die dokken opvullen die voor de stad zo’n geslaagd kader vormen van gepareld licht en opaalkleurige weerspiegelingen? Om er schrale pleintjes aan te leggen met spichtige planten.... Dan zou de mooie en onvergelijkbare entree van Oostende gaan lijken op de banale ingang van een klein provinciestedje dat naar knoflook en sinaasappelbomen van het ellendig droge, stofferige en bloedhete zuiden geurt. Schande! Schande! Gevoelige en verstandige mensen, laten we opstappen, rennen, aanvallen, bijten en schrijven om onze bossen, duinen en dokken te redden! (1931)”

In 1911 verscheen het pantomimeballet ‘La gamme d’amour’ (De toonladder van de liefde) met de flirt van de marionetten, ongetwijfeld geïnspireerd door de vaste figuren van de Commedia dell’arte: Arlecchino, Colombina en de Gli Innamorati (de verliefden). Tekst, muziek, decors en kostuums zijn alle van zijn hand.

“ Scène 10: Fifrelijn en Miamia laten elkaar los. Ze zullen elkaar dezelfde avond nog weerzien.

Afscheid van Fifrelijn en zijn gezellen. De muziek vervaagt en dooft uit in de verte.”

Ensor had een hoge dunk van zijn muzikale begaafdheid maar wat hij componeerde was typische negentiende-eeuwse ontspanningsmuziek. Hoewel hij geen muzikale opleiding gevolgd had en geen noten kon lezen noch schrijven improviseerde hij graag en zong daarbij soms. Hij speelde piano en fluit en vanaf 1906 het harmonium dat hij van zijn bewonderaarster Emma Lambotte gekregen had en dat u kunt zien in het Ensorhuis. In 1923 componeerde hij ‘Marche des Rotariens Ostendais’ toen hij lid werd van de Rotaryclub. Deze mars werd in 1931 bewerkt voor de film ‘Oostende, koningin der badsteden’ van de Oostendse cineast Henri Storck, vriend aan huis

bij de meester. Nu nog kunnen terrasjzitters genieten van enkele deuntjes van Ensor vertolkt op de Oostendse beiaard.

Ensor schilderde vrij met woorden. Soms nam hij een loopje met de zinsbouw, hij vond geregeld nieuwe woorden uit en smukte zijn taal op met veel adjectieven. In 1935 verdedigde hij op ironische wijze een vernieuwing van de Franse taal en het taalgebruik: *'Etablissons une langue nouvelle, langue étoilée de lumière et de sonorité'* (Laten we een nieuwe taal in het leven roepen, een taal bezaaid met licht en klankrijkdom.)

Bovendien had hij van zijn vader de leesmicrobe overgeërfd. Hij las Goethe, Cervantes, Dante, Milton, Shakespeare, Victor Hugo en anderen. Heel veel schilderijen, tekeningen en prenten zijn geïnspireerd op literaire werken zoals die van Edgar Allan Poe (bv. De wraak van hopfrog, Koning pest, Het landgoed Arnheim, enz.) en Honoré de Balzac. Ook het levensverhaal van Christus en de bijbelverhalen beïnvloedden hem sterk. Hij sloot hechte vriendschapsbanden met de schrijvers Emile Verhaeren en Michel De Ghelderode.

In 1921 publiceerde hij zijn verzameling geschriften onder de titel 'Les écrits'. De vijfde uitgave in 1974 werd 'Mes écrits', waarvan een gedeelte in het Nederlands vertaald werd en verscheen onder de titel 'Picturale Penne(n)vruchten'.

"Aah, ik teken zo ontzettend graag de mooie, lichtscherterende woorden. Ik heb jullie lief, gevoelige woorden van smart, rode en Spaanse citroengele woorden, woorden met het staalblauw van sierlijke vliegen, woorden met de geur van levende zijde, fijne woorden van rozen en geurige algen, stekelige woorden van azuurblauwe dieren, woorden uit krachtige muilen, woorden van onbevleekt hermelijn, door zand en zee gespuwde woorden, nog groener dan de vacht van Sirene, schuchtere woorden die visen in trompetschelpen fluisteren, woorden van

klokken en kristallen, striemende woorden, ijzige woorden, koude woorden van het witte marmer, bittere woorden, woorden van Franse lelies en Vlaamse korenbloemen, heel zachte, schilderachtige klinkende woorden, klagende woorden van mishandelde paarden, woorden van kwalen, woorden van feesten, woorden van storm en orkaan, woorden van de wind, woorden van het riet, wijze kinderwoorden, woorden van regen en tranen, woorden zonder kop of staart, ik heb jullie lief! Ik heb jullie lief!!

*Naar James Ensor, Picturale pennenvruchten, 1990
en Godelieve Spiessens, James en de muziek.*

Samengesteld door Dirk Beirens

Toemaatje

Moet deze stad mijn stad voorstellen, Oostende?

Ik wou uitrusten in een armstoel neergezet
in de opengewerkte veranda van een pension, met zicht op zee.
Ik zou er genieten van de luwte, van de zoute lucht.
De oude herenhuizen zijn verdwenen.
Zo hoog als het doel dat er zichtbaar in bestond
de zeelucht tegen te houden, staan er flatgebouwen aan de dijk.
Een muur tussen zee en land werd opgetrokken.

Waar zijn de portalen geschraagd door kolommen,
de balkons, de bel-etage met een loggia,
de kariatiden beeldhouwd naar de duistere mythes van het water,
de dartele najaden ondergedompeld in een mozaïek,
de zeemeerminnen die zich spiegelen in geslepen vensterglas?
Waar zijn de geveltoppen bekroond met roze wolken?

Humanistische konijnehokken kwamen in de plaats.
Wat een wansmaak! Makelaars in lelijkheid,
niet dat ik me ooit illusies heb gemaakt,
maar zoveel barbarij had ik niet verwacht.

Ben ik onwelvoeglijk?
Het is waar dat ik mensen met rode monden heb geschilderd,
blozend van nijd, hen bezeten maskers heb aangemeten.
Zeker, de voornamen heren en hun dames, zuur van intrige,
zetten een beminnelijk gezicht op zodra ze de deur uitgaan,
maar ik herken hen aan hun groene tronies.

(uit: Bert Popelier, Ensor op hoge poten, 1994)

UITVAARTVERZORGING - FUNERARIUM

Jan Nuytten

Het **uitvaartcontract**
is de absolute **zekerheid**
dat uw begrafenis of crematie
zal uitgevoerd worden volgens
uw wensen en dat uw familie
achteraf **geen financiële**
beslommeringen heeft

Torhoutsesteenweg 88 (h)
8400 Oostende (Petit Paris)
tel. 059 - 80 15 53